

Spor etter fisk, datamaskiner, ord og tid

Thomas Hylland Eriksen

I et par-tre år har jeg skrevet en månedlig spalte i *Magasinet*, Dagbladets lørdagsbilag. Tanken bak spalten er at samfunnsvitere skal bruke sine fagkunnskaper på andre måter enn de er vant til. Ideen er ... glimrende. Sjangeren er mini-essayet. Maksimumslengde er 5000 tegn. Det er vanskeligere å skrive kort enn langt, og jeg bruker nesten alltid like lang tid på å stryke som på å skrive. Her er noen spor. Jeg husker ikke nøyaktig når de stod på trykk, og derfor er listen alfabetisk og ikke kronologisk. Mer kommer når jeg får ryddet i harddiskene mine.

Oktober 2007

THE

Rever er og blir rever

Forleden snakket jeg med en kypriotisk kollega, som var interessert i å utforske ulvenes tolkning av "Rødhette og ulven".

Uten at jeg har gjort noen kvantitativ undersøkelse om saken, tror jeg det går an å slå fast at de fleste mennesker er enige om at eventyret om Rødhette ender godt. Min kypriotiske kollega Iannis Papadakis har forståelse for dette, men han prøver også å finne ut hvordan eventyret ville ha vært hvis det hadde vært skrevet av ulver.

Det er ingen tilfeldighet at han har fått denne interessen. Iannis, som er gresk-kypriot, har skrevet en bok om sin egen reise inn i den tyrkiske verden. Først reiste han til Konstantinopel for å lære seg tyrkisk, men oppdaget ganske snart at alle andre enn grekere kaller byen Istanbul. Senere snakket han med både grekere og tyrkere på Kypros, et land som i manns minne har opplevd borgerkrig og en bitter deling der begge parter føler seg forfordelt. I dag består Kypros i praksis av to ministater. Grensen går tvers gjennom hovedstaden Nikosia, og man må både vise pass og betale for visum når man skal over til den andre siden.

Å si at det ikke hersker noe varmt forhold mellom gresk-kyprioter og tyrkisk-kyprioter, er en underdrivelse. Den gjensidige skepsisen blir underbygget -- noen vil si skapt -- av

tendensiøse og ensidige historier som fortelles på begge sider. Gresk-kypriotene husker den barbariske tyrkiske invasjonen i 1974, mens tyrkisk-kypriotene minnes den samme hendelsen med en årlig feiring av fred og frihet. Grekerne er lært opp til å betrakte Kypros som et lite stykke Hellas, mens tyrkerne ser Nord-Kypros (der den tyrkiske minoriteten bor) som en forlengelse av Anatolia.

For tiden arbeider Iannis Papadakis sammen med både tyrkiske og greske kyprioter med å skrive Kypros' historie på nytt, for å skape et grunnlag for en felles identitet i fremtiden. Han er blitt kjent med ulvene, og nå prøver han å skrive et eventyr der både Rødhette og ulven kommer ut med æren i behold.

Hvis vi flytter blikket fra Kypros til fredelige Norge, er det heller ikke her vanskelig å finne eksempler på historier som med fordel kunne ha vært skrevet på andre måter. Som regel blir det skandale eller pinlig taushet når noen forsøker. Da Hans Fredrik Dahl i sin tid beskrev de norske soldatene på Østfronten som patrioter, fikk han så hatten passet; mens Thorkild Hansen, som beskrev norske (og danske) slavehandlere, ikke satte synlige spor i den vanlige oppfatningen av Norge som et land der det bare blir utført gode handlinger. Sett fra Sverige var 1905 et vemodig år, men den norske selvstendigheten var også en triumf for den svenske fredsbevegelsen og det svenske diplomatiet, som viste både kløkt og smidighet i sin håndtering av norske brushoder, militarister og hjernevaskede nasjonalister. Verden kryr av historier som fortjener å bli skrevet om. Hva israelere og palestinere lærer om sin felles historie vet vi en del om, og det er ikke et vakkert syn, men det er ikke så mye bedre blant katolikker og protestanter i Nord-Irland. Jeg venter for min del på et eventyr der vi får høre trollets versjon og ikke bare Askeladdens. For tar jeg ikke mye feil, vil ikke trollet være med på at han har fortjent å få buken sprettet opp, bare fordi han har latt seg lure av den frekke, og ikke minst sleipe, Askeladden.

I den sørgmodige romanen *Minotaurus* gir Tor Åge Bringsværd oss faktisk et slikt alternativt eventyr. Han skildrer hvordan minotauren har det, dette ulykkelige monsteret som ikke har noe annet valg enn å drepe alle som kommer inn i labyrinten, selv om han

ikke har lyst. For mange år siden skrev Jan Kjærstad at vi ennå ikke hadde tatt inn over oss de politiske innsiktene i denne boken; den gangen skjønte jeg ikke hva han mente, men det gjør jeg nå.

“Rever er og blir rever,” sier kona på gården i Hakkebakkeskogen, etter at det har forsvunnet en skinke fra stabburet.

“Men det skal det bli en slutt på!” svarer mannen. Og så lusker de sammen ut i skogen med børsa ladet.

Faktum er at kona har rett i at rever er og blir rever. Man får ikke en rev til å bli grønnsaksspiser, ikke engang om den bor i Hakkebakkeskogen. Hvis man derimot lærer seg å se verden fra revens synsvinkel, kan det tenkes at man kommer til en ordning som kommer både mus, kaniner og rever til gode. Og hvis Rødhettes bestemor hadde gidet å sette seg inn i ulvens livsverden, ville hun sannsynligvis ha endt med å legge ut kjøttbein til ham i stedet for å bli spist.

Alle har likevel ikke rett. Det er ikke alle som viser seg å være gode på bunnen når man bare har fått høre deres historie. Dronningen i “Snehvit” ser ikke ut til å ha så mange forsonlige trekk (skjønt, hvem vet?). Etter at jeg hadde snakket ferdig med Iannis, gikk jeg på hotellet og leste i David Mitchells roman *Ghostwritten*. Den åpner med en skildring i jeg-form av terroristen som stod bak giftgassangrepet på undergrunnen i Tokyo for noen år siden. Han gjør seg sine refleksjoner om alt som er galt i Japan, og hvorfor “renselsen” var nødvendig.

Men også etter at vi har hørt hva han har å si, er det bare én fornuftig konklusjon det går an å trekke, nemlig at mannen er klin sprø.